

Luz Pozo Garza (dir.). 2018. *Clave Orión. Números XVI-XVII. Homenaxe a Aurora López e Andrés Pociña*. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia. 197 pp.

No ano 2018 saíu do prelo un novo número da revista *Clave Orión* na que encontramos unha constelación poética variada e rica que ilumina e abrangue o sistema literario poético galego dende o ano 2009 até o 2017. A directora desta viaxe intergaláctica é a recoñecidísima escritora Luz Pozo Garza, quen se serve desta publicación para homenaxear á profesora Aurora López e ao profesor Andrés Pociña a través de todo tipo de manifestacións literarias: poesía, narrativa e ensaio, pasando polas ilustracións artísticas de Francisco Sosa, Edward Hopper, Sara Lamas, Marc Chagall, Jacques Prévert, Dana Castro V. e Urbano Lugrís. Un recoñecemento do máis heteroxéneo, como se pode apreciar logo da lectura, como boa mostra do talento co que contan cada un dos nomes que o compoñen.

Nesta expedición pola maior e máis visíbel das constelacións son once as paradas ou capítulos que a compoñen e cuxos títulos serven de adianto do que encontraremos dentro de cada un deles: “O faro extraviado”, “Tributo a Federico García Lorca”, “Donas da Palabra”, “Lembranza de Alexandra Koss”, “Mensura”, “Iwerddon”, “Parteluz”, “Tributo a Luís Pimentel”, “Paradiso”, “A pluma na man” e, por último, “Partitura”.

A primeira estrela que nos convidan a visitar e primeira sección desta revista, titulada “O faro extraviado”, está composta, dunha banda, por un poema de Luz Pozo Garza dedicado ás dúas persoas homenaxeadas, a quen define como “Verbas que se desviven pola patria,/ en limpas partituras cifra-

das en sol vivo” (p. 13); e, doutra, por unha ilustración da súa mesma autoría titulada “Medea en Corinto” coa que lles agradece a paixón que lle inculcaron pola literatura clásica e coa que deixa constancia do carácter híbrido que encontraremos nas páxinas a seguir.

O seguinte astro, “Tributo a Federico García Lorca”, conta, en primeiro lugar, con tres poemas de Luz Pozo Garza dedicados ao poeta granadino nos que expresa a profunda dor que lle provocou a súa perda: “Estás de corpo presente no corazón da Quintana/ Nin con sabas nin suadoiros non che cubran a faciana/ Para que mesmo te enfrontes coa morte de cara a cara” (p. 22); en segundo lugar, cunha ilustración que, de novo, dedica ás dúas figuras homenaxeadas; en terceiro e último lugar, inclúe os textos titulados “Divertimento coas letras”, presentados a partir de reproducións dos manuscritos, que conforman unha serie de xogos de aliteracións arredor da letra ‘f’ dedicados a Carmen Blanco, Claudio Rodríguez Fer, Valente e os dous protagonistas deste número.

O terceiro e máis voluminoso asteroide deste volume é “Donas da palabra” e nel recóllense textos de catorce mulleres, os máis deles en lingua galega mais con presenza tamén dalgún en lingua española. A sección ábrea Carmen Blanco cun poema titulado “Pai e Nai” que continúa a liña lúdica de aliteración poética iniciada páxinas atrás por Luz Pozo para, a seguir, encontrarmos un texto de Olga Novo, “Deusa campesiña”, que se ben podería etiquetarse como narrativo non consegue abandonar o carácter poético que impregna calquera produción da poeta. Novo dedica este texto a Luz Pozo cunhas palabras, “non atravesadas polos poderes” nas que se presenta “Feliz de que ninguén me rece” e nas que nos agasalla unha lección de vida: “Non hai que temer. Senón amar” (p. 37). Logo de Novo encontramos a Cristina Fiaño co poema “Estoupar na vida” no que sentenxa que o mundo “Fíxome pequena porque eu medrarei e medrarei/ aumentando a altura do que aprehendo” para terminar berrando as súas vontades de “estoupar na VIDA” (pp. 43-44). Seguidamente da lectura de Fiaño cruzámonos cos primeiros textos en español desta revista, os da poeta grega Kikí Dimoula, traducida ao español por Meli San Martín, e os de Susana García de Quirós San Martín. E se ben con Dimoula asistimos á angustia que produce a perda da casa, do refuxio (“Sin aliento cayó la permanencia./ Pensaron que estaba dormida” [p. 52]), con García de Quirós achamos unha reflexión a medio camiño entre a narración e o ensaio sobre a existencia humana: “A lo largo de nuestras vidas y

especialmente en asuntos genuinamente humanos tropezaremos en la misma piedra una y otra vez. Y no es de estúpido, es de humano” (p. 53).

Se continuamos o periplo por este terceiro asteroide toparemos a Olga Patiño Nogueira coa que volveremos aos textos en lingua galega baixo o título de “Ilona”, un relato breve que conta a historia da muller que retrata Edward Hopper na pintura *Automat*. Ao igual que o cadro de Hopper, Patiño consegue transmitirnos o desasosego e o son enxordecedor da soidade que sente a protagonista da historia pictórica: “Non tiña forzas nin para buscarse na esencia das cousas. A tristura era un estado anímico que fixera presa nela” (p. 57). Mudando completamente a temática, María Novo presenta, acompañada por unhas notas de Luz Pozo Garza, un conxunto de poemas (tanto en galego como en español) cuxo título dá boa conta do que ofrecerán: “Poemas de microcosmos”. Así, nos cinco textos que compoñen esta súa selección (“Flutuamos entre a orde e a desorde”, “No azar e na incerteza”, “Creamos a realidade cando cremos coñecela”, “Somos historias: memorias do futuro” e “Sólo tengo una vida”) encontraremos un universo poético que procura darlle forma e sentido a un universo que tentamos decorar perante a desacougante sensación que producen a inmensidade e o infinito, é dicir, o descoñecido: “Difícil equilibrio, este de flutuar,/ sermos novos co día, vivir entre fronteiras,/ apreixados na sorte de todo canto existe” (p. 62). Unha temática, esta última, que aínda que dende outra perspectiva, non abandonará a seguinte poeta, María Pereira, con dous textos cuxos títulos son “Poemas” e “Fin e principio”.

Deixando de lado unha poesía de carácter máis reflexivo e cosmolóxico topamos cunha colaboración colectiva baixo o título “Homenaxe da familia Vidal a Aurora López e Andrés Pociña” na que cada membro da familia incluíra un poema da súa propia autoría xerando un coro do fogar que inclúe os seguintes nomes e títulos: Clementina Vidal (“Linguaxe da Tribo”), Aurora Vidal Caramés (“A Nivaria, en la lejanía”) e Mar Pereira Vidal (“La estrella solitaria” e “Mi amor no pudo guardarte”).

Retirándonos por un momento do estritamente literario topamos co traballo de Arantxa Fuentes Ríos, unha recensión sobre o volume *Poetas con Valente*, promovido pola Cátedra José Ángel Valente de Poesía e Estética da Universidade de Santiago de Compostela baixo a dirección de Claudio Rodríguez Fer, onde explica que “estamos ante un libro de amizades e home-

naxes entrecruzadas, de versos arredor do poeta e a súa ausencia” (p. 81). Ademais, precisamente o último texto deste terceiro bloque da revista, pertencente a Nieves Neira, está tamén dedicado a Valente, “Memoria dunha visita á cátedra Valente”, un poema no que, acompañada dos versos do propio poeta, expresa as sensacións que lle espertou ser coñecedora de todo o universo do escritor ourensán.

O cuarto luceiro de Orión, “Lembranza de Alexandra Koss”, está composto por unha selección das traducións de Koss á lingua rusa de poemas de Antón Avilés de Taramancos. Concretamente dos textos “Chachahuí”, “Na outra banda do mar construen o navío” e “Anxo da noite, cazador no escuro”. Xa o quinto meteoro leva por título “Mensura” e está dividido á súa vez en dúas seccións: ensaio e creación. O primeiro dos dous ensaios que encabeza este apartado está asinado polas dúas figuras aquí homenaxeadas, Aurora López e Andrés Pociña, e está dedicado a un estudo en profundidade das obras *El vagabundo* e *O paxaro na boca*, ambas as dúas da autoría de Luz Pozo Garza e publicadas en 1952. Así, lonxe dunha análise simplemente literaria, encontraremos un exhaustivo estudo que abrangue as vertentes estilística, literaria, musical e metaliteraria como tamén a recepción crítica que recibiron as dúas obras, puntualizando que, por desgraza, non se lles dedicou a atención merecida. O segundo traballo ensaístico pertence a Claudio Rodríguez Fer, “A nosa Xenebra”, e nel cóntanos como a capital Suíza, e moitos outros recunchos do país, influenciou tanto o seu quefacer literario como a súa vida persoal, ao igual que a de moitos outros escritores e artistas que alí viaxaron ou residiron pola súa riqueza cultural e artística como tamén pola dimensión política que a súa situación xeográfica lle outorgou en tantos momentos vitais da historia europea máis recente.

16

Xa na segunda parte deste quinto meteoro topamos a sección dedicada á creación inaugurada por María Lopo coa tradución ao galego de dous poemas do escritor francés Jacques Prévert, “na memoria viva dos resistentes republicanos españois escravos do nazismo no Arsenal de Brest, que tamén se cruzaron con Bárbara na rúa de Siam”, e que conseguen transmitir o desolador do acontecido na cidade bretoa: “Chove arreo en Brest/ Como chovía antes/ Mais nada é o mesmo e todo é destrución”. Con estes versos, Lopo sitúanos na Bretaña francesa sobre a que tantos traballos de investigación e tradución publicou; unha rexión, ademais, que recoñeceu como doutor honoris causa a Claudio Rodríguez Fer na Universidade de Rennes, unha cuestión analizada na vindeira sección, “Parteluz”.

Finalmente, pechan esta sección de creación os poemas “Roto, el viento...” de Luis Maquieira e “Abril” de Manuel Álvarez Terneiro no que presenta o mes da primavera por excelencia da seguinte maneira “Abril é penetrante ata drogar/ a saúde que teño/ a salvo nas palabras” (p. 151).

O sexto cometa desta *Clave Orión*, “Iwerddon”, abre cunha reprodución dun debuxo de Luís Seoane a Luz Pozo Garza dedicado a Carmen Blanco e Claudio Rodríguez Fer para, a continuación, pasarmos á lectura de “Páxina atlántica” un poema de Luz Pozo dedicado a Xesús Alonso Montero acompañado da tradución ao inglés realizada por Alex Evangelista.

Xustamente a Luz Pozo Garza van pertencer as vindeiras páxinas demostrando a súa versatilidade e o seu grande quefacer literario. Desta maneira, pecha este “Iwerddon” co texto “Galicia celta” e abre o sétimo luceiro, “Parteluz”, cun texto en dúas partes titulado “Astrolabio”. Porén, Pozo Garza non se detén aquí e agasállanos en “Tributo a Luís Pimentel”, o oitavo dos once cometas, con catro poemas cuxos títulos son: “Palabra recién nacida”, o único deles que aparece cunha reprodución do manuscrito, “Palabras”, “Otra vez Rosalía” e “Mi consuelo”. Con esta selección poética de homenaxe ao poeta lucense, Pozo Garza deixa constancia de como Pimentel, ao igual que Lorca, influíu notabelmente no seu imaxinario tanto persoal como literario.

A piques de chegar ao final damos coa sección “Paradiso” acompañada dunha ilustración de Dana Castro na que a partir de delicadas pinceladas, cada unha dunha cor diferente, vemos unha ave fermosa e colorida protagonista do poema que lle dedica Luz Pozo, “Dana pintora do edén”, no que podemos ler: “Dana:/ neste paxaro lírico déixasnos/ a sedución extrema da inocencia: a aura” (p. 176).

Na penúltima visita desta viaxe pola constelación Orión, “A pluma na man”, encontramos a reprodución dun manuscrito de Luz Pozo Garza titulado “Nós no xardín” continúa o ambiente natural do texto anterior mais aquí como espazo idílico ao que se retirar para a escrita de quen se encontra en pleno proceso de namoramento: “un poema de amor/ nun xardín sen licencia/ azul...// espacio puro/ onde a rosa medita” (p. 177). Para pechar esta sección feroz e animal, a poeta ribadense comparte connosco unha reprodución de “Poema e carta de Shozo Nakanishi a Luz Pozo Garza” escrito na lingua orixinal de Nakanishi, o xaponés, e que comeza da seguinte maneira

agarimosa: “Ronquido del mar. A mi amiga Rosaliana; Luz Pozo Garza” (p. 179). Un texto que sabemos, pola sinatura, que escribiu na cidade da Coruña no ano 2011 deixando constancia da pegada que nel deixaron Galicia e a súa literatura.

Por último, a derradeira das paradas deste percorrido pola maior das constelacións remata dunha maneira harmoniosa e musical como se dunha grande ópera se tratase. En “Partitura” encontramos o traballo asinado por Aurora López, titulado “Con Xohana Torres, unha canción para non esquecer”, no que conta como nunha tarde de choiva en Granada quedou prendida do poema “Nunca esquecería, nunca” e como sentiu a obriga de compartilo coa súa amiga musicóloga Teresa Luján coa que, man a man, quixo darlle o ritmo e os sentimentos que nela afloraron no proceso de lectura. Unha composición coa que quixo, apunta, navegar polos textos de Xohana ao igual que a súa Penélope navegou.

En resumo, o punto e final que “Partitura” pon a este último número da revista *Clave Orión* deixa constancia da multiplicidade de xéneros e estilos artísticos que flutuaron por este número como bo reflexo do funcionamento do sistema literario galego contemporáneo que, sen dúbida, Luz Pozo tivo a ben seleccionar e reunir para unha merecida homenaxe a Aurora López e Andrés Pociña.

*Ánxela Lema Paris*

Universidade da Coruña/

Université Paris 8 Vincennes-Saint-Denis